

L'ESCUPTOR JOSEP TRAMULLES A SANTA COLOMA DE QUERALT (1635-1637)

per Joaquim Vicente Ibàñez

Durant els segles XVII i XVIII, el mobiliari litúrgic que decorava l'interior dels temples del Principat s'enriquí d'una manera espectacular amb una quantitat important de nous retaules, sagraris, tabernacles, relicaris, imatges, objectes d'orfebreria... Aquesta proliferació anà acompanyada de noves formes i models que foren aplicats pels escultors, fusters, argenters, pintors i dauradors del moment. Formes i models que evolucionaren al llarg del període des dels esquemes més renaixentistes, passant per la consolidació de l'ordre salomònic, fins a arribar als conjunts de concepció unitària en els que fou present el sistema d'ornamentació rococó.

En bona part, els preceptes sortits del Concili de Trento (1563) foren els causants d'aquesta creixent demanda, reflex de la dinamització de la vida espiritual que hom volia aconseguir des de les altes jerarquies de l'església de Roma com a resposta als moviments reformistes de l'Europa del segle XVI. La renovació espiritual arribà també als espais de culte i la idea de modernització i canvi fou un dels motius pels quals les universitats, les parròquies, els monestirs i els convents, les confraries... encarregaren la construcció d'obres amb què decorar els interiors dels temples. Una conseqüència directa d'aquesta situació fou la proliferació d'obradors d'escultura i fusteria dedicats, quasi exclusivament, a satisfer la important demanda d'art religiós i, sobretot, la construcció de grans retaules, conjunts d'escultura i arquitectura en fusta que presidien els temples parroquials i la majoria de les capelles laterals.

A Santa Coloma de Queralt també es manifestà aquesta dinàmica constructiva, sobretot amb l'obra del retaule major que es va fer durant la primera meitat del segle XVII. Per aquest motiu s'instal·là a la vila durant dos anys l'escultor Josep Tramulles, fet ignorat per la historiografia de l'art català fins fa poc temps i que, d'altra banda, resulta de gran importància per anar completant la poc coneguda biografia d'aquest escultor¹. Aportar les dades documentals que fan referència a

---

1. BOSCH i VALLBONA, Joan. «Els Agustí Pujol i l'escultura a la Catalunya del seu temps.» Tesi Doctoral, Departament d'Història de l'Art, Facultat de Geografia i Història, Universitat de Barcelona, 1994.

En la seva tesi, Joan Bosch, a l'hora de parlar del retaule del Roser de la parròquia de Santa Coloma, fa referència a la residència de Josep Tramulles a la vila a partir d'una notícia extreta de l'Arxiu Històric de Tarragona, - Fons notarial, Reus, Salvador Oriol, manual 1637. Ref. 4463, (27 de març de 1637), en la que l'escultor fa un pagament al fuster de Valls Pere Torruella. Aquesta informació que en el seu dia em va cedir Joan Bosch, va ser prou suggerent per iniciar la recerca documental sobre la presència de Josep Tramulles a Santa Coloma.

l'activitat que desenvolupa a Santa Coloma i enriquir el catàleg d'obres conegudes (que no pas conservades, atès que de les obres fetes a la vila no se n'ha conservat cap), són els objectius que emmarquen aquest treball.

Una primera visió de l'activitat productiva que es vivia en aquells temps a Santa Coloma serà útil per contextualitzar millor la vinguda de Josep Tramulles.

SANTA COLOMA DE QUERALT. PRINCIPIS DEL SEGLE XVII

Durant el període de la construcció del retaule major de la parròquia de Santa Coloma va ser evident l'efervescència creadora a què hem fet referència anteriorment. La construcció del gran conjunt que havia de presidir el temple, però, no fou l'única obra que centrà els esforços i els recursos econòmics dels habitants de la vila, sinó que des de les confraries, la parròquia o la pròpia universitat, sorgiren d'altres encàrrecs de dimensions i preus diversos.

A través de la documentació notarial de l'època es pot conèixer un nombre considerable d'exemples que demostren el grau de demanda a què s'havia arribat i que il·lustren el nivell d'activitat que es vivia a la vila. Així, durant aquell temps es féu la creu de plata de Sant Nicolau, encàrrec que l'any 1628 la confraria del mateix sant havia fet a l'argenter de Barcelona Joan Gavarró per la important suma de 408 lliures², també es dauraren els retaules del Corpus Christi (1631) i el de la capella del Roser (1634), en la qual l'any 1647 el fuster de Montblanc Pere March construï una balustrada³. Altres obres importants com l'orgue i el cadirat del cor del temple parroquial que s'anaven fent durant aquells anys són també mostres de la dinàmica constructiva i remodeladora que es vivia a la vila⁴.

El bisbat mateix influï en la renovació decorativa del temple parroquial dictant ordres com la que es pot trobar a l'acta de la visita pastoral de l'any 1636 sobre el retaule de Sant Roc: « *Item, provehim i manam que entre los magnífics jurats de la present vila de Santa Coloma de Queralt y lo baciner de la capella de Sant Roch, instituïda y fundada en dita iglésia parrochial, contribuïnt en alguna cosa los beneficiats dels beneficis són fundats en dita capella, dins un any provehim hajan fet fer un retaule que en aquella sian y si compregan les figuras dels sants que estan en lo dit retaula de Sant Roch y en lo retaule de Santa Candia y Sant Nicholau, lo qual*

---

2. Arxiu Històric de Tarragona (a partir d'ara, AHT) Fons notarial, Santa Coloma de Queralt, Joan Mur, manual 1636-1637. Ref.4210.

3. AHT, Secció notarial, Santa Coloma de Queralt, Joan Mur, Manual 1647. Ref.4181. (25 de març de 1647): «*Acerca de la fàbrica de una rexa o balaustrada per la capella de nostra Señora del Roser de la parrochial de la vila de Santa Coloma de Queralt, bisbat de Vich, y també de unes carteles de un costat y altre del retaule de dita capella, per y entre los senyors Pere Roca, Joseph Masaguer y Jaume Mullerat, jurats en lo present any en la present vila, y Mathia Mur, baciner y administrador de la dita capella, de una part y Pere March, fuster y architecto de la vila de Montblanch, part altra...*»

4. AHT, Fons notarial, Santa Coloma de Queralt, Joan Mur, Manual 1641. Ref.4175. El dia 27 d'abril de 1641, els administradors de la fàbrica de l'orgue i del cadirat del cor del temple fan un pagament de 30 lliures a compte de les 100 lliures que era el preu de tota l'obra.

*retaula fet assenten aquell en dita capella y de aquella ne traguen los retaulas vells vuy y son.*⁵

Per acabar, cal fer referència a les obres finals del temple parroquial, que l'any 1631 va ser cobert definitivament, donant fi a la construcció iniciada el segle XIV. El campanar, començat l'any 1587, també estava en procés de construcció i no s'acabarà fins el 1640⁶.

En aquest context actiu i dinàmic trobem l'escultor Josep Tramulles qui, en traslladar-se a la vila de Santa Coloma per fer-se càrrec de l'escultura del retaule major, obrí un capítol de la seva vida fins ara pràcticament desconegut.

JOSEP TRAMULLES, ESCULTOR

Josep Tramulles és un dels membres més destacats de la nissaga d'escultors que, amb aquest cognom, desenvoluparen la seva activitat artística a Catalunya durant tot el segle XVII i els primers anys del XVIII. Es tracta, sens dubte, d'una de les més importants famílies d'aquesta època en aportar fins a tres generacions d'imaginaires de les quals sobresurten exponents notables en l'evolució de les formes i els models de la retaulística catalana des dels inicis fins a la consolidació de l'estil salomònic. Tot i això, manca un estudi ampli i profund sobre la família o sobre alguna de les seves figures més destacades. Afortunadament, apareixen nous treballs adscrits a l'àmbit de l'aportació de documentació inèdita sobre la família que ens presenten aspectes de la seva activitat fins ara desconeguts o aporten dades per a noves autories. El valor d'aquests estudis és evident, i cal esperar que constitueixin la base de treballs més ambiciosos.

La nissaga té el seu origen en la figura d'Antoni Tramulles I (1575 - 1641)⁷, que trobem actiu durant la primera dècada del segle XVII a Vilafranca del Penedès⁸. És el pare dels quatre escultors que formen la segona generació: el propi Josep, de qui parlarem més endavant; Liàtzer I, que l'any 1643 marxà al Rosselló, on realitzà un nombre important de treballs dels quals avui encara se'n conserva una bona part⁹; i els germans anomenats tots dos Antoni. El primer, Antoni II, devia morir jove, després d'haver exercit com a escultor a Vilafranca del Penedès en el taller

---

5. Arxiu Episcopal de Vic (a partir d'ara AEV), Arxiu de la mensa episcopal, Visites Pastorals, 1636, Santa Coloma de Queralt. Vol. núm 1.218, fol. 207.

6. SEGURA i VALLS, Joan. *Història de Santa Coloma de Queralt*, Refosa ordenada en la seva ampliació per Joaquim SEGURA LAMICH, Santa Coloma de Queralt, 1984. pp. 293-310.

7. Sobre Antoni Tramulles I vegeu VIDAL I SOLÉ, Mercè, «L'escultor Antoni Tramulles (c.1575-c.1641)» a *Jornades de Barroc Català*. Quaderns Crema, Barcelona, 1982. pp. 265-269.

8. Per la presència de la família a Vilafranca del Penedès, vegeu els dos articles de MASSANELL, Antoni: "Els artistes vilafranquins: Pintors, escultors, dauradors (segles XV al XVIII)" a *Miscel·lània Penedesenca*, 1984, pp.109-111 i «Escultors a Vilafranca (1590-1678)» a *Miscel·lània Penedesenca*, 1985, pp. 169-181.

9. Sobre l'activitat de Liàtzer Tramulles al Rosselló, vegeu: MASNOU, «Lazare Tramulles, un artiste Baroque catalan au Roussillon». Perpignan, 1922. Sobre el mateix personatge, vegeu: CORTADE, Eugène: «Retables baroques du Roussillon». Perpignan, 1973, pp. 91 - 108.

familiar. El segon, Antoni III, devia rebre el nom del seu germà difunt i, a finals dels anys 30, és documentat a la ciutat de Valls com a jove escultor, segurament treballant amb els seus germans grans¹⁰. Més endavant consolidà el seu taller d'escultura a Vilafranca, ciutat on es troba documentat des de l'any 1654 fins a la mort el 1678¹¹.

D'aquesta segona generació, qui continuà la nissaga fou Llätzer Tramulles I. El seu fill homònim, Llätzer Tramulles II, va treballar durant el darrer quart del segle i la primera dècada del segle XVIII i morí a la Selva del Camp el 1711¹². Un germà seu, Francesc Tramulles, que també fou escultor, és pràcticament desconegut i només és documentat en el testament d'Antoni Tramulles III com nebot seu¹³.

Tant Josep com el seu germà Llätzer nasqueren a Vilafranca del Penedès els anys 1603 i 1605, respectivament, fruit del matrimoni d'Antoni I i Marianna Combes¹⁴. Antoni I era originari de la ciutat de Girona i residí a Vilafranca com a mínim entre els anys 1599¹⁵ i 1614¹⁶, període en el qual el taller familiar es manifestà com un dels més importants i actius de la vila i realitzà nombrosos treballs tant a la mateixa població com per les localitats dels voltants¹⁷.

No se sap amb certesa el moment en què la família Tramulles abandonà Vilafranca i s'instal·là a Riudecanyes, següent emplaçament de la casa i el taller, segurament a causa de la contractació de la construcció del retaule major de la

---

10. La qüestió del parentiu entre els dos escultors anomenats Antoni no està definitivament resolta per causa que no es coneixen documents suficientment clars que permetin establir les relacions familiars. Massanell (1985) ja apunta la possibilitat que el primer, Antoni II, sigui fill d'un matrimoni anterior al d'Antoni amb Marianna celebrat a Vilafranca el 1602 o, potser, fill d'un germà o parent. El fet que el 4 de gener de 1614 encara es trobi documentat Antoni Tramulles, jove escultor: en ser contractat pel fuster vilafranquí Pere Oliver per fer la talla del retaule de Sant Joan de Conilles (Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès. Simeó Argenter, Manual 1614), i que no se'l torni a documentar fins al cap de 25 anys a Valls l'1 de desembre de 1639, quan Eulàlia Tramulles, actuant de voluntat del seu marit Antoni, fa procura a favor del seu fill, l'escultor menor de dies Antoni Tramulles (Arxiu Històric Comarcal de Valls, Jacint Comes, Manual eo Borrador 1638/1639 foli 367) referma la hipòtesi que no es pot tractar de la mateixa persona, sinó d'un segon germà nascut després de la defunció del primer (entre els anys 1615 a 1625), al qual posaren el mateix nom per continuar el nom patern.

11. MASSANELL, Antoni. 1985 *op. cit.* p.179.

12. GRAU I PUJOL, Josep Maria-PUIG TÀRRECH, Roser. «La darrera obra de l'escultor Llätzer Tramulles: El retaule major de Sant Andreu de la Selva del Camp (1704-1711)», a *Quaderns d'Història Tarraconense*. Tarragona 1990. pp. 123-141. Sobre Llätzer Tramulles II vegeu també: MADURELL, Josep Maria. «El retaule de la Misericòrdia de Reus, obra de Lázaro Tramullas»; a *Butlletí Arqueològic de Tarragona*, Tarragona, 1953.

13. Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès (a partir d'ara AHCVP). Josep Martí menor, Testaments 1667-1679. El 30 de març de 1678, en el seu testament, Antoni Tramulles III dona dues dobles a Francesc Tramulles, nebot seu; hi és present Josep Tramulles, argenter, fill del difunt Llätzer Tramulles.

14. MASSANELL, Antoni. 1985 *op. cit.*

15. La data més antiga en la que, fins al moment, podem documentar Antoni Tramulles a Vilafranca del Penedès és el 19 d'abril de 1599, quan actua com a marmesor del testament de Blanca Combes. En aquesta ocasió es diu que és resident a Vilafranca (AHCVP. Fons notarial, Francesc Riba, Testaments 1599).

16. La darrera data en què s'ha pogut documentar Antoni Tramulles a Vilafranca durant aquest període és el dia 8 de maig de 1614, en reconèixer deure a Simeó Vidal 25 lliures del lloguer de la seva casa del carrer de la Parallada (AHCVP, Fons notarial, Simeó Argenter, Manual 1614).

17. En referència a la informació sobre l'activitat del taller d'Antoni Tramulles a Vilafranca, vegeu els articles de Massanell a *Miscel·lània Penedesenca*.

parroquial, obra de grans dimensions que Antoni Tramulles I es comprometé a fabricar l'any 1621. Una de les primeres notícies de la família en el següent emplaçament, la vila de Mont-roig, demostra que Josep i Llätzer havien fet l'aprenentatge de l'ofici familiar assolint una maduresa i un nivell suficientment satisfactoris. Així, el dia 4 de febrer de 1629, pare i fills contracten la construcció d'una nova gran obra, el retaule major de l'església parroquial de Sant Miquel de Mont-roig. En el contracte apareix una clàusula per la qual els fills de l'escultor, Josep i Llätzer, adquireixen els mateixos compromisos que llur progenitor¹⁸. La relació de la família amb la vila de Mont-roig és, però, anterior al moment de la contractació del retaule, ja que el 22 d'abril de 1628, Antoni acceptava al seu taller d'aquesta vila Onofre Valdira, de Falset, perquè fes l'aprenentatge de l'ofici de fuster durant un període de sis anys. El document fou estès pel rector de Mont-roig i conté una nota al marge en la qual el mateix rector, Gabriel Vilalta, ratifica que el període d'aprenentatge es donà per finalitzat el 19 de novembre de 1634, data que ens fa suposar que la família residia encara a la mateixa vila¹⁹.

La referència a un atorgament de poders per part de Josep Tramulles a la seva muller Margarida, fet a Santa Coloma de Queralt el 13 de febrer de 1635, ens fa considerar aquesta data com una de les més properes a la vinguda de l'escultor a la vila²⁰. La constitució del taller durant dos anys per fer l'escultura del retaule major és un dels primers actes de la seva vida professional realitzats amb independència de l'obrador familiar. L'escissió del si de la família, però, no durà gaire temps i en el transcurs de 1638, o tal vegada a finals del 1637, tornaren a trobar-se pare i fills treballant junts en l'obra del gran retaule major de la parròquia de Sant Joan de Valls, població on residiren fins l'any 1641²¹.

---

18. Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, (a partir d'ara AHAT), Parròquia de Mont-roig, arxiu notarial. Llibre de notes 1628-1637. (4 de febrer 1629). El contracte ho fa constar d'aquesta manera: «Item, és pactat que Josep i Llätzer Tramuges, fills d'Antoni Tramuges, entren en dit contracte obligant-se tots final et in solidum, així mateix com dit son pare ab les clàusules infrascriptes»

19. AHPT, Fons notarial de Reus. Salvador Oriol, Manual 1637. Ref.4463 (27 d'abril de 1637). En aquest document, Josep Tramulles nomena procurador seu Miquel Hernández i fa referència als poders que atorgà a la seva esposa Margarida segons document fet el 13 de febrer de 1635 en poder del notari de Santa Coloma de Queralt Pere Pau Alaix. De l'arxiu d'aquest notari se'n conserva una migradíssima part i la procura citada no s'ha localitzat.

20. AHAT, Parròquia de Mont-roig, arxiu notarial. Manual 1627-1631. (22 d'abril de 1628).

21. MARTINELL, Cèsar. «Escultura Barroca a Catalunya» a *Monumenta Cataloniæ* Vol X. Barcelona 1953. La presència de la família a Valls fou estudiada i tractada àmpliament per Cèsar Martinell. L'absència de referències documentals clares, però, fa que no es conegui amb detall certs aspectes importants, com el moment i el contingut de la contractació del retaule major de Sant Joan per part de la família, la data en què arribaren a la vila, altres obres contractades als pobles de la rodalia o la data i motius de la seva partida de Valls. A l'Arxiu Històric Comarcal de Valls (a partir d'ara AHCV) es troben encara alguns documents de caire particular amb els què es pot fer un esbós del temps que la família residí a Valls. Tot i que la primera data certa en què es troben documentats Josep i Llätzer Tramulles a Valls és el 30 d'abril de 1638, firmant una àpoca de 1.200 lliures pels treballs realitzats al retaule major (AHCV, fons notarial de Valls, Jacint Comes. Manual eo borrador 1638-1639), en el mateix document reconeixen que del total, 300 lliures han estat pagades durant l'any 1637. D'altra banda, en una relació de comptes consta que cobren part d'un termini de 350 lliures, una part l'any 1640 i l'altra el 1641.

Els primers anys de la dècada dels 40 portaren importants canvis per a la família. El pare, Antoni I, havia mort a Valls el 21 de setembre de 1640²². Potser per aquest motiu, o per d'altres que desconeixem; el 1641 la família abandonà Valls i marxà a Barcelona on Josep, Llåtzer i Antoni III apareixen en documents notariaus com a escultors de la ciutat²³. Poc després, el 1643, Llåtzer, com ja hem dit, marxà al Rosselló, on s'instal·là de forma permanent fins que li esdevingué la mort el 1656. Josep organitzà el seu taller a la Ciutat Comtal, des d'on dugué a terme algunes de les obres més importants de la seva producció, entre les quals destaquen les tres que encara avui dia es conserven: el retaule major de l'església parroquial de Santa Maria de la Geltrú (1645-1655 ?)²⁴; el retaule del Roser de la parròquia de Sant Cebrià de Tiana (1645-1655) i el retaule major de l'església del monestir de Santes Creus (1647-1651). D'aquestes tres obres, el retaule de Santes Creus posa de manifest un decisiu trencament de l'ordenació reticular que fins aquell moment era pràctica generalitzada en el disseny dels retaules. La introducció d'un ritme més dinàmic mitjançant el clar protagonisme de la part central del conjunt en interrompre les línies horitzontals demostra la predisposició de l'escultor per adoptar models més evolucionats i moderns que apunten decididament cap a la concepció unitària del retaule. Tal vegada es tracta de l'aportació més important de l'obra de l'escultor. (Foto 1)

El període barceloní de Josep sembla finalitzar l'any 1655, moment en què retornà a Valls per encarregar-se de l'acabament del gran retaule que anys enrera havia ocupat tot l'obrador familiar²⁵. Desconeixem la data i el lloc de la seva mort. Les darreres notícies el relacionen amb Vilafranca del Penedès: l'any 1660, residint encara a Valls, contractà la construcció del sagrari del retaule major de la parròquia de Santa Maria²⁶. L'any 1662 encara residia a Valls, ocupat en el retaule major²⁷. La darrera notícia coneguda de l'escultor es troba també a Vilafranca on es desplaçà per resoldre algunes qüestions familiars amb el seu fill Josep, frare del convent de Sant Francesc de la mateixa vila. Aquest encontre esdevingué el 28 de novembre de 1664 i en el document consta que l'escultor residia a Barcelona²⁸.

---

22. MARTINELL, Cèsar. *op. cit.* p. 129.

23. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (a partir d'ara AHPB), Pere Joan Vives, Manual 1641 (28 de novembre 1641).

24. VICENTE IBÁÑEZ, Joaquim, «L'autoria del retaule major de Santa Maria de la Geltrú» a *Els artífexs del retaule major de Santa Maria de la Geltrú* Circol Catòlic, Vilanova i la Geltrú 1992 pp. 4-22.

25. AHCV. Fons notarial de Valls. Llibre de crèdits i rèdits. 1637-1655.

26. MASSANELL, Antoni, 1985, (op. cit.)

27. En la relació de comptes sobre el retaule major de Sant Joan es diu que Josep Tramulles cobrà 15 lliures l'any 1662 per les feines d'acabar l'obra (AHCV Llibre de crèdits i rèdits ...) Al llibre d'actes del Consell de la Universitat de Valls, el 21 de febrer del mateix any, hi consta la reclamació que féu l'escultor perquè li fos pagada la figura de de Sant Joan que ja havia fet pel mateix retaule (AHCV Llibre del Consell 1637-1663, p. 407).

28. AHCVP. Fons Notarial, Francesc Morera, Manual 1664. pp. 220v-222v.

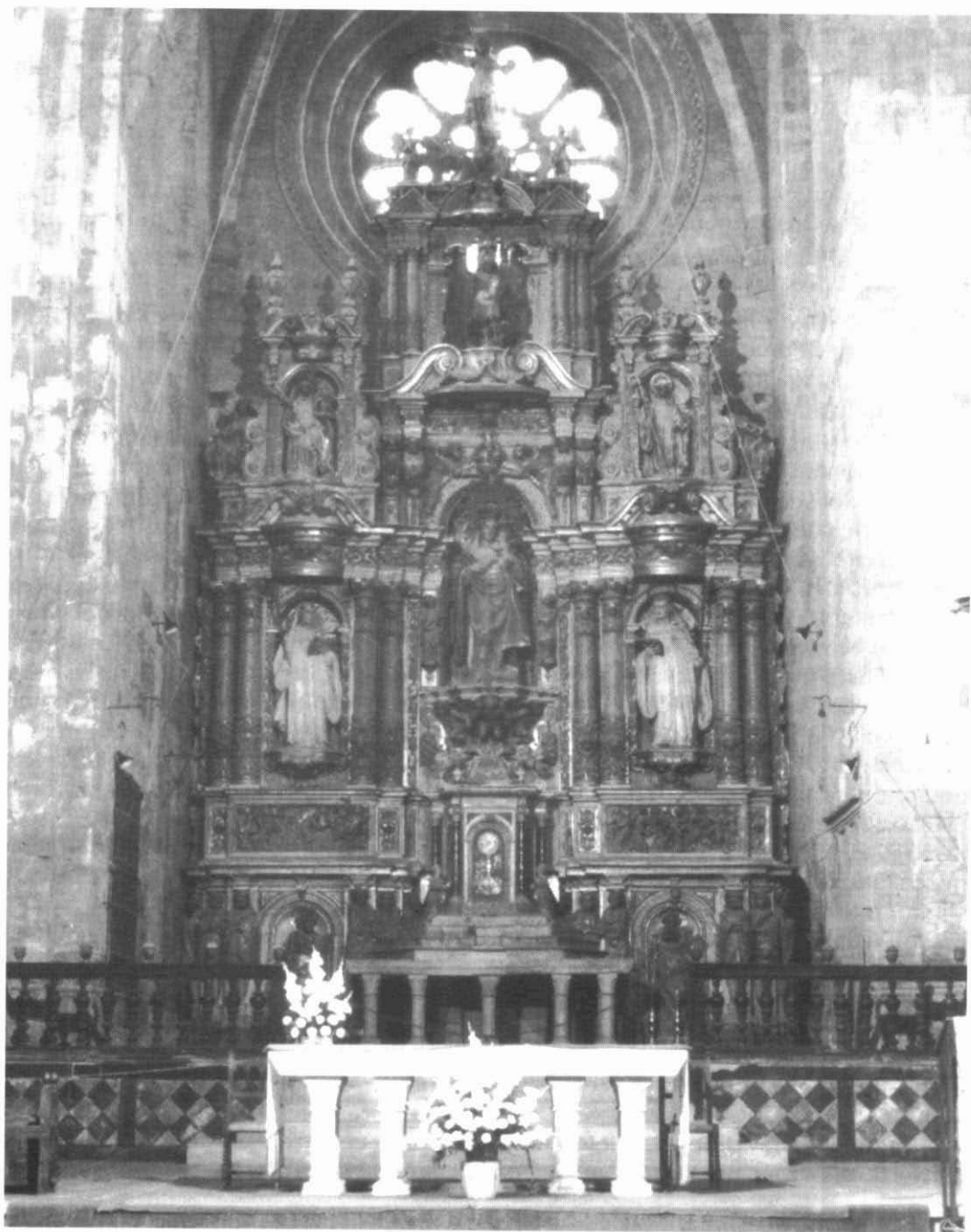

Foto 1. Retaule major de Santes Creus. Josep Tramulles (1647-1651).
Foto: Joaquim Vicente.

EL PERÍODE DE SANTA COLOMA DE QUERALT: 1635-1637.

Les fonts documentals a les que hom pot recórrer per a la recerca de notícies sobre el període en què Josep Tramulles residí a la vila de Santa Coloma són, com és habitual, més aviat poques. La desaparició de documents afecta, en aquest cas, al fons notarial civil de Santa Coloma, fet que queda confirmat en cada ocasió en què, en documents notariais eclesiàstics o de notaris d'altres ciutats, hi ha referències a instruments estesos pels notaris civils de la vila, dels quals no s'ha conservat més que una reduïda mostra del seu arxiu. No cal dir que això determina i limita la recerca documental, i cal ser conscient que la visió que s'arribarà a tenir del període estudiat a Santa Coloma no abastarà tot el que realment va esdevenir.

L'arribada i la primera obra, el retaule major

Tal com hem dit anteriorment, trobem Josep Tramulles per primera vegada a Santa Coloma al començament de l'any 1635. La notícia que vincula l'escultor a l'exercici del seu ofici a la vila és un pagament de 50 lliures que els administradors de la fàbrica del retaule major de l'església parroquial de Santa Coloma li feren com a part d'allò que s'havien compromès a donar-li pel seu treball en la realització de l'escultura del retaule. Aquest pagament es registrà al llibre de comptes de la parròquia el dia 15 de juliol de 1635²⁹ amb la signatura dels preveres i la del propi escultor, l'única firma autògrafa d'ell que fins ara s'ha pogut conèixer. En aquest llibre consta que el mateix dia es va firmar una àpoca per les 50 lliures davant del notari de Santa Coloma Joan Roca. També trobem una referència a aquest notari en una altra àpoca estesa el dia següent pel notari eclesiàstic Joan Mur pel mateix pagament³⁰. Aquestes dues referències a Joan Roca fan pensar que la majoria dels documents relatius a la contractació del treball d'escultura del retaule major foren estesos per aquest notari. Però entre la poca documentació d'ell conservada, no es troba ni el document citat ni d'altres de més interès. Aquest és el cas del contracte, necessàriament previ al pagament de les 50 lliures, i els diversos pagaments que s'anaren fent segons els terminis, documents que haurien estat fets a la seva notaria. Val a dir que el contracte és, per ell mateix, un document important per tot allò que fa referència al marc de relacions que s'estableixen entre les parts: el preu, l'objecte, la feina a realitzar, els terminis..., i esdevé d'un valor excel·lent quan l'obra a què fa referència ha desaparegut, com és el cas del retaule major de Santa Coloma. Sovint és l'únic instrument que conté una explicació detallada de les dimensions, estructura, imatges i altres detalls que permeten fer una descripció aproximada del conjunt.

La universitat de Santa Coloma havia decidit construir un nou retaule major l'any 1632. Si més no, aquest any el consell general de la vila va triar els ciutadans

---

29. Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Queralt. Comptes 1600/1640 núm 23, p. 179 v.

30. AHT, Fons notarial, Santa Coloma de Queralt, Joan Mur. Manual 1635. Ref..

que farien d'administradors de la fàbrica del retaule, els mateixos que el 14 de juliol de 1635 van vendre un censal de 160 lliures a la comunitat de preveres de Santa Coloma amb l'objectiu d'obtenir aquesta suma per continuar la fàbrica del retaule major.

Malgrat que en el text d'aquest censal figuri l'expressió «continuar», tot fa pensar que l'acció de continuar el retaule major a què es refereixen els administradors no té cap relació amb la construcció pròpiament dita, la qual havia de començar durant l'any 1635. L'expressió emprada ha de ser una manera de referir-se al procés iniciat tres anys enrera durant el qual devien succeir un seguit de passos previs i necessaris com molt bé podien haver estat la convocatòria de diferents escultors perquè presentessin models i traves de retaules, o la deliberació sobre quina era la proposta més interessant, tot esperant el moment econòmicament oportú per iniciar una empresa que, de ben segur, havia de suposar unes despeses importants per la vila. El cert és que el mateix dia de la venda del censal ja era registrat al llibre de comptes de la parròquia que, de les 160 lliures obtingudes, 15 havien de ser per pagar els ports de la pedra per al pedestal del retaule; 95 havien de ser per al picapedrer d'Esparreguera Pau Ginestar, encarregat de fer l'esmentat pedestal, i les 50 restants havien de ser per als escultors³¹. Al cap d'uns mesos, el 23 de gener de 1636, el llibre de comptes registrà la sortida de 110 lliures corresponents al transport de la pedra i al treball del picapedrer, pagament que amb tota probabilitat indica el moment en què Pau Ginestar havia finalitzat el seu treball i deixava el basament llest per a la instal·lació dels diferents cossos de fusta. D'altra banda, se sap que el 13 d'abril de 1636 es començava a desmuntar l'antic retaule major³², la qual cosa confirma que la construcció del nou retaule no es va iniciar fins aquestes dates. Sembla lògic, doncs, situar el punt inicial de la construcció pròpiament dita en l'any 1635 i pensar que no hi havia cap obra començada abans d'aquesta data.

No ha estat possible trobar cap dada que permeti situar cronològicament la fi del procés de construcció. Caldrà avançar una trentena d'anys per trobar una notícia destacable sobre el retaule major que ens orienti sobre aquesta qüestió. La notícia es troba en el llibre de visites pastorals del bisbat de Vic de l'any 1660, més en concret, a l'acta de la visita feta a la vila el 27 de setembre³³, la primera documentada després de 1630. En aquesta visita hi ha una relació dels altars del temple parroquial i, a la vegada, són descrits molt breument, aportant una informació força interessant. De cadascun dels retaules o altars s'esmenten els trets més destacables de la seva decoració, si són daurats i pintats o no, i si són antics o, per contra, fets «a la moderna». En concret, sobre el retaule major diu que «*las gradas estan adornadas de muchas figuras de santos, todas las quals, ab las demás cosas y adornos de la*

---

31. Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Queralt. Comptes 1600/1640 núm 23. citat.

32. SEGURA i VALLS, Joan. *Història de Santa Coloma ...* p. 296.

33. AEV, Arxiu de la mensa episcopal, Visites Pastorals, 1666 Santa Coloma de Queralt. Vol. núm 1.219, p. 429.

iglesia estaran especificadas ab lo memorial farà la reverent comunitat, et etcetera. Lo retaule gran a la moderna fet com lo de Santa Maria del Mar de Barcelona...»³⁴

Malauradament, el memorial que detallava les figures i elements que decoraven el conjunt no s'ha conservat o no ha estat trobat fins ara. Es poden obtenir, però, algunes dades orientatives interessants. El fet que no es digui si el retaule encara estava per daurar i pintar i per contra es destaqui aquest aspecte d'aquells que encara no ho havien estat, fa pensar que en la data de la visita l'obra ja havia estat pintada i daurada, tot i que no s'ha pogut trobar la concòrdia de la dauradura ni cap altre document que permeti asseverar aquest extrem. La referència a les grans dimensions del retaule i a l'abundància de figures que decoraven els seus cossos, aspectes que porten al vicari encarregat de la visita a comparar el conjunt amb el de Santa Maria del Mar, ens fa pensar que el de Santa Coloma era un conjunt imponent, digne de recordar obres importants i modèliques com la del retaule de l'església barcelonina. D'aquest darrer, desaparegut durant el segle XVIII, se'n conserva una breu descripció recollida pel Sr. Bassegoda a l'arxiu parroquial de Santa Maria del Mar per la qual es pot saber que «el retaule consistia en tres estrats ab quatre ninxos en quiscun ab los dotze Apòstols; en lo mig del primer estrat estava lo sacrari; en lo segon l'Assumpta de Nostra Señora y en lo tercer la Circumcisió, y estava treballat igualment de detràs, que feia dos caras, apartat de las columnas de detràs uns quinze palms, lo pedestal era de jaspe ab plafons»³⁵. És excessivament aventurat suposar que la coincidència entre tots dos sigui tan clara que permeti donar per bona aquesta descripció per al de Santa Coloma. El pedestal de pedra (jaspe) i l'abundància de figures sí que són comuns en ambdós casos, de la mateixa

---

34. A la mateixa visita pastoral es fa relació dels altres retaules que hi havia en aquell temps temple. Atesa la connexió amb el tema d'aquest article, he considerat oportú transcriure alguns fragments de cadascun d'ells havent destriat en cada cas les informacions d'interès: «**Sant Pere Apòstol**. ...retaule petit, pintat y daurat a mig a moderna, la figura del sant està ab cadira, creu y tiara, donant la benedicció, és sobredaurada ....**Sant Roch**. ... retaule vell, la figura del sant és de bulto sobredaurada... **Sant Christo**... Vuyt figuras de bulto, una de Christo Senyor Nostre, luego la figura del Santíssim Christo alt en la creu, és de forma major... **Concepció de Nostra Señora**... retaule modern pintat i daurat ab escultura de mig relleu, la figura de Nostra Señora és de bulto... **Santa Coloma**... tres mitjas gradas pintadas i dauradas ... **Santa Elena**... retaule pintat y daurat antich... al costat de la capella hi ha dos retaules, un de Sant Llorens y altre de Sant Antoni abat sens altars... **Roser**... retaule pintat y daurat a la moderna... ab escultura de mig relleu, la figura de Nostra Señora y altra de Sant Domingo de bulto també pintadas y dauradas... **Corpus Christi** ... pintat y daurat a la moderna, ab figuras de bulto o mig relleu y pintadas. Una ferradura per arnés en lo alt sobre lo quadro del Sant Christo... **Nostra Señora**...lo Sant Sepulcre de Nostra Señora ab la seva figura gran apeguda, dins sis arcadas de fusta ab una cortina encarnat devant, és tot de la llargària del altar, sobre ditas arcadas sis pasteretas ab llurs figuras dintre, luego un remato y sobre de ell una pastera ab columnas, docer rodó y remato tota la qual fusta y retaule està a la moderna y de nou pintat y daurat falta la meytat a sobredaurar y assentar, si bé se està actualiter daurant, dins la pastera predicta hi ha una figura de nostra Señora... més hi ha dos figuras de bulto pintadas y dauradas. **Sant Felip y Sant Jaume**... quatre figuras de bulto, dos antigas y dos angels sobredauradas, retaule pintat y daurat antich... **Sant Miquel y Sant Joan Baptista**... retaule modern sens pintar ni daurar, ab las figuras de Sant Joan y Miquel y una altra de bulto... y sols la de Sant Joan sobredaurada...**Sant Hyacint** ... lo retaule modern, pintat y daurat, la figura del sant és d'escultura a mig relleu y en lo alt ni ha altre de Sant Ramon passant lo mar.»

35. MARTINELL, Cèsar. op. cit. pp. 70-73.

manera que probablement hi ha coincidència en el fet que tots dos conjunts tenien dues cares. Si pel que fa al de Santa Maria del Mar la descripció ho deixa prou clar; del de Santa Coloma ho podem saber tant per la planta del temple parroquial, amb presbiteri semicircular amb petites capelles allotjades entre els contraforts en tot el seu perímetre, com perquè el retaule antic que va ser substituït ja tenia l'esmentada característica estructural de les dues cares. Se sap que era exempt atès que a les visites pastorals anteriors al seu enderrocament es diu que a la part de darrera de l'altar major hi havia dos armaris, un amb la relíquia de Santa Coloma i l'altre amb objectes d'orfebreria, tots dos decorats sumptuosament³⁶. D'altra banda, una carta que escrigué l'any 1731 el rector de Verdú com a vicari interí de la parròquia de Santa Coloma al bisbe de Vic, explica l'incendi que destruï aquell mateix any el retaule de Josep Tramulles i fa referència a quatre capelles del darrera de l'altar que també patiren les conseqüències del foc³⁷. El projecte del nou retaule major que la parròquia va demanar a l'escultor Pau Costa el 1737 sembla mantenir aquesta característica estructural, igual que el retaule que es construï el segle XIX i que desaparegué l'any 1936³⁸.

Martinell, a partir de la descripció transcrita per Bassegoda, apunta la possible similitud del retaule major de Santa Maria del Mar amb el de Santa Maria de La Geltrú o el de Santes Creus, tots dos de Josep Tramulles, tot i que només conegué l'autoria de l'últim. El retaule major de Sant Joan de Valls, destruït el 1936, en el qual la família Tramulles tingué una important participació i que Josep va acabar, és, però, formalment el més proper a les descripcions que dels dos conjunts ens han arribat (es tracta, també, d'un retaule exempt). Per una fotografia anterior a la seva destrucció, es pot dir que és aquest el model que podria guardar més similituds amb el desaparegut de Santa Coloma. (Foto 2)

EL RETAULE DE LA CONFRARIA DEL SANTÍSSIM NOM DE JESÚS DE BIURE DE GAIÀ

Durant el temps que Josep Tramulles residí a Santa Coloma també treballà en altres encàrrecs, com el petit retaule per a la confraria del Santíssim Nom de Jesús

---

36. AEV, Arxiu de la mensa episcopal, Visites Pastorals, 1609 Santa Coloma de Queralt, Vol. núm 1.211 K, p. 27. «Visitavit altare maius in iune qui segitur modum en lo qual troba tres stovalles davant de altar de domas cobrí altar corporals. Mana als obrers que dins dos mesos primer vinent posson en lo altar maior una ara gran de manera que tinga tant tant com la que esta .../... darrera lo altar maior en dos armaris, primo en un armari es troba la vera creu y en altro armari todas las reliquias de la Santa Coloma. Mana que pinten de la part de dintre ab stellas y de la part de fora passar cortina de taffetà ab una figura de la Santa per a que se vega y se tenga que aquí estan reliquias, atès que ja en la última visita estave manat, dins dos mesos y a pena de vint sous...»

37. A la visita del 23 de gener de 1627 (vol. 1.215 fol. 97). «Item, visita la reliquia de Santa Coloma la qual stà dins un cap de fusta dins un armari tras del altar major de dita iglesia la qual està ab molta decència.»

38. SEGURA i VALLS, Joan. *Història de Santa Coloma* ... p. 296. «y se introduhi lo foc en las Capellas de detrás dit altar y collateral , abrusant-se també quatre, y després al orgue; y ab la gran dilligència se apagà, que no se acabà de cremar la fusta, que altrament tota la iglesia se acabava de cremar...»

Foto 2. Retaule major de Sant Joan, parroquia de Sant Joan de Valls. (desaparegut)
Foto: Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

de Biure de Gaià, localitat propera a Santa Coloma. La contractació del treball es va formalitzar el dia 7 d'agost de 1636 i l'escultor es va comprometre amb els administradors de la confraria a fer tota la part de fusteria i arquitectura ³⁹. Del contracte signat es desprèn que l'encàrrec no havia de suposar un gran esforç per al taller de Josep Tramulles, puix que es tractava d'una obra de petites dimensions -de 10 pams d'alçada per 8 d'ample- composta d'un primer pis format per tres fornícules separades per columnes. Les dues dels extrems eren destinades a unes imatges que la confraria ja tenia, i la central al sagrari i una imatge del nen Jesús que havia de fer Josep Tramulles. Al damunt, un segon pis amb un plafó central i polseres a banda i banda i, rematant el retaule, un frontó. A més, l'escultor havia de fer un nen Jesús petit.

Per tota la feina l'escultor havia de rebre la quantitat de 18 lliures que es lliurarien en dues pagues, una en el moment de contractar l'obra i l'altra al muntar el retaule en el seu emplaçament. Aquesta quantitat no corresponia al preu real de l'obra perquè l'escultor va cobrar una part en espècies. En efecte, en el contracte es deia que la universitat de Biure, a més a més, permetria a l'escultor de tallar un àlber dels que hi havia a l'horta de la localitat, el que l'escultor triés. Cal dir que la fusta d'àlber i la de xiprer eren les més usades en la talla de fusta i en la construcció de l'arquitectura dels retaules i, per tant, no ha de sobtar l'interès de Josep Tramulles a l'hora de proveir-se de matèria primera de manera ràpida i econòmica.

No s'ha pogut trobar cap altre document que permeti establir el moment en què l'escultor lliurà l'obra ja finalitzada. Un any després de la seva contractació, la confraria de Biure procedí a la dauradura del nou retaule, feina que contractà amb el daurador de Santa Coloma Esteve Gaixet, el qual es comprometé a daurar l'arquitectura i pintar tres històries, una sobre el nom de Jesús, una altra sobre sant Esteve i una altra sobre sant Isidre, en les imatges que la confraria ja tenia. La figura del daurador Gaixet fa pensar en una personalitat important a la vila que intervingué en la majoria de les obres que es dugueren a terme durant aquell període o hi fou present sense participar-hi tècnicament, com quan actuà com a fermança de Josep Tramulles en la contractació del mateix retaule de Biure⁴⁰.

ALTRES OBRES. EL RETAULE DE SANT ANTONI DE PÀDUA AL MONESTIR DE SANT FRANCESC DE REUS

Al mateix temps que el taller de Josep Tramulles duia a terme l'escultura del retaule major de Santa Coloma i satisfesia l'encàrrec de Biure, va estar ocupat en altres compromisos contrets abans de la seva arribada a Santa Coloma. És el cas del retaule de Sant Antoni de Pàdua de l'església del monestir de Sant Francesc de

---

39. DORICO i ALUJAS, Carles. «Dues obres de l'escultor Pere Costa a Santa Coloma de Queralt» (en aquesta mateixa publicació).

40. Veure apèndix documental.

Reus, que Josep devia haver contractat alguns anys abans. Sobre aquesta obra s'ha conservat una definició de comptes feta el 16 de maig de 1637, en la qual el fuster i arquitecte de Valls Pere Torruella reconeix haver cobrat de l'escultor 50 lliures de les 60 en què s'havia fixat el preu de la construcció de l'estructura arquitectònica del retaule del monestir reusenc⁴¹. En aquest document es diu que el contracte entre ambdós havia estat fet a Valls, a la notaria de Joan Renyer, sense esmentar la data.

L'associació entre escultors i fusters per a la construcció de retaules era una pràctica habitual a l'època. Josep ho va fer sovint, com les associacions per a la construcció del retaule del Roser de Tiana, on ell contractà tota l'obra i subcontractà l'estructura arquitectònica al fuster de Barcelona Francesc Sunyer, o per la construcció del retaule de la confraria de Sant Nicolau del convent de Sant Agustí de Barcelona, per al qual féu l'escultura per encàrrec del fuster Miquel Llunell, qui havia contractat l'obra. El mateix cas el tenim en el retaule major de La Geltrú, del qual féu l'escultura segons contracte signat amb el fuster Joan Aldabó.

En el cas del retaule de Sant Antoni de Pàdua, el fet que fos Josep Tramulles qui pagués al fuster la part d'arquitectura fa pensar que l'escultor devia haver contractat la construcció de tot el retaule i posteriorment devia subcontractar amb Pere Torruella la part de fusteria. A manca d'altres dades documentals referents a l'acabament d'aquest retaule, se sap que l'11 d'octubre la nova capella o altar de Sant Antoni era beneïda a l'església del monestir⁴².

QUATRE EVANGELISTES PER A LES PORTES D'UN ORATORI

La definició de comptes amb Pere Torruella és la referència documental més tardana de la presència de Josep Tramulles a Santa Coloma de Queralt. Entre aquesta data (el 16 de maig de 1637) i el mes de març de l'any següent, abandonà la vila per instal·lar-se a Valls, on la família d'escultors s'uní de nou per fer-se càrrec del retaule major de Sant Joan.

La relació de l'escultor amb Santa Coloma anà, però, més enllà d'aquest moment. Els buits en la documentació generada per les notaries laiques² de la localitat obliguen a deixar algunes hipòtesis obertes sobre altres encàrrecs posteriors a aquestes dates que relacionarien novament l'escultor amb la vila. Des d'aquest punt de vista cal entendre una notícia de l'any 1644 que posa de manifest que, d'una manera o d'una altra, Josep Tramulles encara estava relacionat amb activitats artístiques a Santa Coloma. La notícia la proporciona un atorgament de poders que el daurador de Barcelona Gabriel Adrià féu a favor de Josep Tramulles, aleshores resident a Barcelona, el dia 19 d'octubre de 1644, perquè cobrés de Magí Mulet, prevere de l'església parroquial de Santa Coloma, 7 lliures que se li devien

---

41. PLANS, Sergi. «El taller del daurador Esteve Gaixet a Santa Coloma de Queralt (s. XVII)» (en aquesta mateixa publicació).

42. AHT, Fons Notarial de Reus. Salvador Oriol, manual 1637, Ref.4463. (27 de març de 1637)

d'un total de 12 a compte dels honoraris per daurar i estofar quatre evangelistes que li havia encarregat fer l'esmentat Magí Mulet⁴³. El mateix dia, el daurador reconeixia haver cobrat de Josep Tramulles 8 lliures pel mateix treball, és a dir, «*per lo daurar los embelliments de las portas de un oratori y daurar y estofar quatre evangelistes que son en las ditas portas, lo qual oratori ha fet fer mossen Magi Mulet, prevere beneficiat en la Iglesia de Santa Coloma de Queralt...*» Sembla que el pagament no s'efectuà en aquesta ocasió, ja que l'escultor hi constava com a absent i en una nota final manifestava que, tot i haver-se firmat l'àpoca per les 8 lliures, ell les pagaria com a molt tard per la Quaresma .

Aquest vincle de Josep Tramulles amb els quatre evangelistes que havien d'embellir les portes de l'oratori no prova la seva intervenció en l'obra. Seria poc seriós basar la seva autoria en un fet que hom podria arribar a considerar circumstancial. La coincidència, però, esdevé prou suggerent com perquè no es descarti una possible intervenció seva, que molt bé li podia haver estat encarregada després de finalitzar els treballs més importants del retaule major. Caldrà, però, esperar que nous documents ens permetin asseverar les sospites i conèixer altres obres i activitats de l'escultor Josep Tramulles a Santa Coloma de Queralt.

---

43. ALSINA i GIBELLÍ, Josep. *El Convent de Sant Francesc de Reus (1488-1835)*. Associació d'Estudis Reusencs. Reus 1985. Publicació núm 62, p.116

APÈNDIX DOCUMENTAL

Contracte per a la construcció del retaule de la confraria del Santíssim Nom de Jesús de Biure de Gaià signat per l'escultor Josep Tramulles, resident a Santa Coloma de Queralt.

Die vigesima septima mensis augustis anno predicto (1635) in dicta villa (Santa Coloma de Queralt).

Capitulació feta y firmada per y entre los honorables Pere Malet, maior de dies, balle, y Bernat Puigjaner y Vicens Andreu, jurats en lo present any de la universitat del lloch de Biure, archebisbat de Tarragona, en nom de dita universitat, de una part, y lo señor Joseph Tramullas, escultor, habitant en la vila de Santa Coloma de Queralt, part altra, a cerca de la fàbrica del retaule devallscrit.

Primerament, lo dit Joseph Tramullas convé y en bona fe promet als dits honorables balle y jurats de dit lloch de Biure que de assi al primer dia de desembre pròxim vinent tindrà fet, fabricat y acabat un retaule per la parròchia de dit lloch de Biure sots invocació del Santíssim Nom de Jesús, lo qual retaule ha de ser fet en la forma y manera següent, ço és, que ha de tenir deu palms de alçada poc mes o menys y vuit palms de amplària, y en lo primer cuerpo ha de haver quatre columnes ab la deguda proportió, ab sos capitells corinthios y son pedestal y cornisa, y entre las columnes tres pasteres de alçada de tres palms y mig per posar dos figures que ja tenen fetes y en la pastera del mig ha de fer un Niño Jesus de alçada de tres palms.

Item, sobre dit cuerpo ha de fer altre cuerpo ab sos columnes, cornisa y un frontaspici per remate y unes polseres per los costats de dit retaule.

Item, ha de donar un Niño Jesús petit de alsada de un palm sens peaña.

Item los dits honorable balle y jurats prometen donar y pagar al dit señor Joseph Tramulles o a qui ell volrà, per les mans y preu fet de dita fàbrica, deuvuit lliures moneda barcelonesa pagadoras la meitat vuy, dia present, y les restants lo dia que tindrà lo dit retaule assentat.

Item, li han de donar un albe que dita universitat te al cap de la horta de Biure, en terres de la iglésia, lo més gros dels que hi són y sel ha de tallar, serrar y aportar dit Tramulles a sos propis gastos, y dit Tramulles ha de posar y donar fusta de albe bona y seca y conuinient per dit retaule a sos propis gastos y, fet dit retaula, dita universitat lo ha de portar a dit lloch de Biure a sos gastos, y dit Tramulles lo ha de asentar en dita iglesia fentli la despesa los dits balle y jurats lo dia o dies estarà asentar aquell, y fet dit retaule tinguen llibertat de fer judicar aquell dins de un mes après de esser assentat si estava conforme art o no per dos pesones expertes, una per cada part, y per maior seguretat de dites coses dit Tramulles dóna per fermansa y principal pagador al honorable Esteva Gaixet, daurador de dita vila, present y acceptant, y quant dit señor Tramulles seri anat de asi de Santa Coloma, no tinguen obligació dits señors balle y jurats sino a quatre llegues distant de la present vila de Santa Coloma.

Et ideo nos dictae partes approbantes, laudantes, ratificantes et confirmantes [...]

Testes sunt reberendo Franciscus Matheu, presbíter, et Franciscus Verdera, droguerius, ambo dictae villae de Santa Columbe.

Item, alio instrumento dictus Josephus Tramulles firmavi apocham dictus honorabiles bajulo, juratis et universitate dicti loci de Biure de novem libris monete barcinone habitis et receptis realiter et de facto in bona pecunia numerando in notartii et testium infrascriptorum presentia et sunt ad bonum computum et in parte solutionis mercedis et laborum dicti retabuli. Et ideo, renuntiando exceptioni, etcetera. fiat ut decet apocham juxta cursum, etcetera.

Testes sunt predicti.

Arxiu Històric de Tarragona. Fons notarial, Santa Coloma de Queralt. Joan Mur, Manual 9, 1635-1636. Ref. 4209.